

ТРАГІЧНАЕ Ў ЛІТАРАТУРЫ

Бароўская Ірына Анатольеўна

Гомельскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт (г. Гомель, Беларусь)

У сусветнай літаратуры яшчэ са старажытнасці прысутнічае шматстайная тэма – матыў трагізму. Беларуская літаратура і культура прайшлі шматгранны, цяжкі шлях свайго развіцця. Тэма трагічнага, якая дазваляе раскрыць унутраныя пакуты, канфлікты, складаныя аспекты сацыяльнага і палітычнага жыцця, маральныя дyleмы, вельмі блізкая для беларускіх паэтаў і пісьменнікаў. Раскрыццё трагічнага набліжае да разумення філасофскіх пытанняў жыцця і спасціжэння складанасці чалавечага існавання.

У сусветнай літаратуры яшчэ са старажытнасці прысутнічае шматстайная тэма – матыў трагізму: паўсюдныя канфлікты, непазбежнасць лёсу, глыбокія душэўныя пакуты. “Трагічнае ўвасабляе невырашальныя супярэчнасці маральнага, грамадскага, гістарычнага характару... і заканчваецца пакутамі і гібеллю героя або ягоных жыццёвых каштоўнасцей” [1, с. 367]. Гэта эмацыянальна-эстэтычная катэгорыя адлюстравання жыцця, якая адлюстроўвае складаныя, глыбокія аспекты, часам невырашальныя на фоне як асабістых маральных дyleм, так і ў глабальным плане. Мэтай нашай работы ставіцца даследаванне матыву трагічнасці ў сусветнай літаратуры і ў беларускай.

Яшчэ з часоў Сафокла, звяртаючыся да яго трагедыі “Цар Эдып” мы можам назіраць канфлікт чалавека і фатума, калі галоўны герой спрабуе пазбегнуць прадказанага лёсу, але ў выніку аказваецца ахвярай прароцтва. “Злачынства і пакаранне” Ф. Дастаеўскага даследуе глыбіню ўнутраных душэўных пакутаў і вынікі маральнага выбару.

Трагічныя матывы раскрываюць разуменне чалавечай прыроды, сацыяльных канфліктаў і філасофскіх пытанняў жыцця і смерці. Раман “Зулейха открывает глаза” Гузэль Яхінай пра жаночую сілу і жаночую слабасць, пра этап у Сібір у 1930 годзе, пра мацярынства на фоне працоўнага лагера-ада: “Да, говорили, тоже идем до востребования. Да, мрёт народ в вагонах... Ты, главное, охраняй покрепче, чтобы ЧП не было. А естественная убыль – она всегда есть, за нее никто не спросит...” [2, с. 177]. І ўсё ж каханне і пяшчота перамагаюць... Трагічная эпоха рэпрэсій.

Гаворачы пра беларускую паэзію, да і ўвогуле пра беларускую літаратуру і культуру, можна з упэўненасцю гаварыць што матыў трагічнага паўсюдна прысутнічае ў розных аспектах: глыбокія душэўныя пачуцці, чалавечыя адносіны, канфлікты, страты, звязаныя з гісторыяй нашай краіны, культурай.

Янка Купала, Якуб Колас, шмат іншых паэтаў перадавалі ў сваёй творчасці гаротную долю і трагічны лёс мужыка-беларуса, закраналі тэмы нацыянальнай самасвядомасці і культурнай спадчыны. Янка Купала ўсю сваю творчасць і жыццё прысвяціў барацьбе беларусаў за сваю лепшую будучыню: *З дня на дзень, з году ў год, як пакутнікі, Б’ёмся, гінем і шчасця не бачым; Працай жывяцца нашай прыблуднікі, А мы толькі ўздыхаем і плачам “Не для нас”* [3, с. 106]; *З нейкім*

пракляццем прыходзім на свет, З нейкім на той свет зыходзім; Потам, крывёю век сцелецца след, Песню змучэння заводзім [3, с. 101] “Холадна” і інш.

У творах многіх паэтаў і пісьменнікаў мы сустракаем матывы асабістых душэўных пакут і стратаў. Так, Васіль Быкаў у сваіх творах ставіў пытанне маральнага падзення і здрадніцтва, паказваў што адзін чалавек – магутны ў сваёй духоўнай велічы, а другі – слабы. Як будзе паводзіць сябе чалавек ў пэўных сітуацыях, што ляжыць у аснове чалавечай душы – невядома. Але трагізм яскрава прысутнічае і ў лёсе Сотнікава і ў лёсе Рыбака. Аповесць “Сотнікаў”, як і ўся творчасць Васіля Быкава вызначаецца глыбокім філасофскім роздумам аб жыцці і смерці, аб гуманізме і эгаізме. Літаратура такога характару дазваляе чытачам глыбей спазнаваць складанасць чалавечага існавання і, безумоўна, задумвацца і суперажываць галоўным героям.

Максіма Танка хваляваў, напрыклад, матыў адзіноты: *гэты снег мяне асіраціў, ...хоць пара прывыкаць і да страт. Адкувалі мае вёсны недзе, ... І сябры мой забылі начлег...* “У снегапад” [4, с. 113].

А Віктар Шніп разглядае канфлікт паміж грамадскім і асабістым: *Я нікому не здрадзіў, тым болей – Радзіме, Што мяне, нібы дым, над сабою падыме “Я нікому не здрадзіў”* [5, с. 197]. Дарэчы, душэўны стан герояў, іх барацьбу з нязменнасцю лёсу, многім аўтарам дапамагае адлюстроўваць прырода: *І, нібыта да сябра на поле прыйшоў, І, абняўшы валун, раскажаў пра нядолю, І валун пакаціўся па чыстаму полю І зрабіўся для роднага дома сцяною “Я нікому не здрадзіў”* [5, с. 197].

Безумоўна, нельга не адзначыць тэму аварыі на ЧАЭС, таму што гэты матыў не пакідае нашу краіну вось ужо 40 год. Бадай што кожны беларускі паэт не абыходзіць гэту тэму, якая болей пранізвае душу кожнага з нас: *Хай свеціцца імя Тваё, Беларусь, У стронцыі, цэзіі, ліціі!...Дазволь слязам, Ужо радыеактыўным Ліцца... У цябе на слыху перагукваюцца РАДЫЯЦЫЯ І РАДАЎНІЦА...*(Рыгор Барадулін “Малітва наступнасці”) [6, с. 231].

Падагульняючы, адзначым, што беларуская літаратура і культура прайшлі шматгранны, цяжкі шлях свайго зараджэння, станаўлення і развіцця. І чалавек у гэтым працэсе адыгрывае першую і галоўную ролю. Беларусам прыйшлося сутыкнуцца з прыгнётам, знявагай, голадам, войнамі. Таму тэма, якая дазваляе раскрыць унутраныя пакуты, канфлікты, складаныя аспекты сацыяльнага і палітычнага жыцця, маральныя дyleмы, вельмі блізкая для беларускіх паэтаў і пісьменнікаў. Раскрыццё трагічнага набліжае да разумення філасофскіх пытанняў жыцця і спасціжэння складанасці чалавечага існавання.

Літаратура

1. Рагойша, В. Тэорыя літаратуры ў тэрмінах: Дапам. / В. Рагойша. – Мн. : “Беларуская энцыклапедыя”, 2001. – 384 с.
2. Яхіна, Г. Ш. Зулейха открывает глаза : [роман] / Гузель Яхіна; предисл. Л. Улицкой. – Москва : Издательство АСТ, 2018. – 508 с.
3. Купала, Я. Поўны збор твораў. У 9 т. Т. 3. Вершы, пераклады 1911-1914. – Мн. : Маст. літ., 1997. – 342 с. [4].
4. Танк, М. Ave Maria : вершы / М. Танк ; уклад. Алесь Бадак. – Мн. : Мастацкая літаратура, 2023. – 142 с.
5. Шніп, В. А. Балада камянёў: паэзія і проза / В. Шніп. – Мн. : Маст літ., 2006. – 318 с.
6. Барадулін, Р. І. Руны Перуновы : выбр. тв. / Р. Барадулін. – Мн.: “Радыеаплюс”, 2006. – 496 с.